

A Comparative Analysis of the Principle of Transparency in the Government Procurement Cycle Based on the Mechanisms of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

Fatemeh Abdollahian¹, Reza Tajarlou², Mohammad Reza Hakakzadeh³

¹ Ph.D., Student, Department of Public Law, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran. akk94225@gmail.com

² Assistant Professor, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran (**Corresponding author**). rtajarlou@ut.ac.ir

³ Assistant Professor, Department of Law, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran. mrhakak@yahoo.com

Abstract

The main objective of the present study is to examine and analyze the principle of transparency in the government procurement cycle, with a particular focus on the mechanisms of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Transparency, as one of the key indicators of good governance, plays a significant role in enhancing efficiency, accountability, and public trust in the processes of government procurement. Given the limited nature of public financial resources and the potential for mismanagement to cause serious harm, observing transparency in government transactions is vital for maintaining financial integrity and public confidence. The central question of this research is: What mechanisms and policies does the OECD employ to realize and ensure the principle of transparency in government procurement systems, and how can these mechanisms contribute to improving the quality and integrity of these processes? The importance of this issue stems from the fact that government transactions constitute a considerable portion of every country's economy, and the manner in which they are managed directly affects the delivery of public services and social capital. This research employs a descriptive-analytical method. The findings indicate that the OECD emphasizes five key pillars: (1) complete and timely disclosure of information; (2) ensuring fair and healthy competition; (3) accountability and responsibility throughout all stages of procurement; (4) enhanced oversight and control to prevent corruption; and (5) public disclosure of information to foster public trust and active private sector participation. Implementing these mechanisms leads to increased integrity and efficiency in government transactions and the protection of public resources.

Keywords: Principle of Transparency, Government Procurement, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Good Governance, Economic Policies.

Received: 2024-05-20 ; Received in revised form: 2024-06-22 ; Accepted: 2024-08-01 ; Published online: 2024-12-23

<https://doi.org/10.22034/sm.2023.2005604.2090>

© the authors

<http://sm.psas.ir>

Article type: Research Article

Publisher: Political Studies Association of the Seminary

بررسی تطبیقی اصل شفافیت در چرخه معاملات دولتی بر اساس سازوکارهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)

فاطمه عبدالهیان^۱، رضا طجریلو^۲، محمدرضا حکاکزاده^۳

^۱ دانشجوی دکتری، گروه حقوق عمومی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. akk94225@gmail.com

^۲ استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول). rtajarlou@ut.ac.ir

^۳ استادیار، گروه حقوق، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. mrhakak@yahoo.com

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی و تحلیل اصل شفافیت در چرخه معاملات دولتی با تکیه بر سازوکارهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی است. اصل شفافیت به عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی حکمرانی خوب، نقش مهمی در افزایش کارآمدی، پاسخگویی و اعتماد عمومی در فرآیندهای معاملات دولتی ایفا می‌کند. از آنجا که منابع مالی دولتی محدود بوده و سوء مدیریت می‌تواند خسارات جدی به بار آورد، رعایت شفافیت در معاملات دولتی برای حفظ سلامت مالی و اعتماد مردم ضروری است. مسئله اصلی پژوهش این است که سازمان همکاری و توسعه اقتصادی برای تحقق و تضمین اصل شفافیت در نظام معاملات دولتی، از چه سازوکارها و سیاست‌هایی استفاده می‌کند و این سازوکارها چگونه می‌توانند به بهبود کیفیت و سلامت این فرآیندها کمک کنند. اهمیت این موضوع از آن جهت است که معاملات دولتی، بخش قابل توجهی از اقتصاد هر کشور را تشکیل می‌دهند و نحوه مدیریت آن مستقیماً بر ارائه خدمات عمومی و سرمایه اجتماعی تأثیرگذار است. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی بوده و نتایج نشان می‌دهد که سازمان همکاری و توسعه اقتصادی بر پنج محور مهم تأکید دارد: (۱) شفاف‌سازی کامل و به موقع اطلاعات؛ (۲) تضمین رقابت منصفانه و سالم؛ (۳) پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری در کلیه مراحل معاملات؛ (۴) افزایش نظارت و کنترل برای جلوگیری از فساد؛ و (۵) افشای عمومی اطلاعات به منظور جلب اعتماد عمومی و مشارکت فعال بخش خصوصی. اجرای این سازوکارها موجب افزایش سلامت و کارایی معاملات دولتی و حفظ منابع عمومی می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اصل شفافیت، معاملات دولتی، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، حکمرانی خوب، سیاست‌های اقتصادی.

استاد به این مقاله: عبدالهیان، فاطمه؛ طجریلو، رضا؛ حکاکزاده، محمدرضا (۱۴۰۳). بررسی تطبیقی اصل شفافیت در چرخه معاملات دولتی بر اساس سازوکارهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD). *سیاست متعالیه*، ۱۲(۴): ۲۴۱-۲۵۸.

<https://doi.org/10.22034/sm.2023.2005604.2090>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۳۱؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۴/۰۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۱۱؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۰۳

© the authors

<http://sm.psas.ir>

نوع مقاله: پژوهشی

ناشر: انجمن مطالعات سیاسی حوزه

۱. مقدمه

یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های حکمرانی خوب، مراعات اصل شفافیت است. شفافیت، به عنوان یکی از ارکان اساسی حکمرانی خوب، همواره مورد توجه تحقیقات حقوقی بوده و نقش برجسته‌ای در جلب اعتماد عمومی به نظام حاکم ایفا می‌کند؛ چرا که بدون شفافیت، تحقق این اعتماد امکان‌پذیر نخواهد بود. دولت‌ها در عرصه‌های مختلفی فعالیت دارند و از این رو، شفافیت در این عرصه‌ها امکان افزایش سطح حکمرانی خوب و اعتماد عمومی را افزایش می‌دهد. یکی از عرصه‌های فعالیت دولت‌ها که از جمله وظایف مهم دولت‌ها نیز به‌شمار می‌رود، ارائه خدمات عمومی، تأمین کالا و خدمات می‌باشد؛ که مطابق فرآیندهای معاملات دولتی انجام می‌شود. شفافیت در فرآیندهای معاملات دولتی از این رو ضروری است که منابع مالی دولت‌ها محدود است؛ لذا، مهم‌ترین انتظار شهروندان از دولت، حفظ و استفاده و مصرف صحیح از منابع مالی عمومی است. شفافیت در اینجا به معنای تعهد حاکمیت به ارائه اطلاعات به مردم است، به گونه‌ای که دولت از حالت پنهان‌کاری خارج شده و امکان دسترسی آزاد و رایگان شهروندان به اطلاعات و ایجاد آگاهی عمومی را فراهم آورد.

در صورت برآورده شدن این انتظارات است که حکمرانی به سمت وضعیت مطلوب حرکت خواهد کرد. بر این اساس است که، از جمله اهداف شفافیت در فرآیندهای معاملاتی، جلوگیری از فساد و مبارزه با آن است؛ چراکه در پس هر پنهان‌کاری و تاریکی، فساد امکان رشد و توسعه می‌یابد. به این منظور، برای جلوگیری از خطرات و تهدیدات وارده بر معاملات دولتی، شفافیت در فرآیند معاملات می‌تواند باعث سلامت در معاملات دولتی گردد و همچنین، رسیدن به اهداف معاملات دولتی از جمله، حفظ ارزش پول ملی، افزایش مشارکت بخش غیردولتی، اطمینان از رفتار منصفانه و برابر و استفاده صحیح و درست از منابع عمومی را امکان‌پذیر سازد. این امر، منجر به برقراری تعادل در میان منافع عمومی می‌گردد. هنگامی که خدمات‌دهی دولت به سطح تجارت خارجی و تجارت بین‌الملل می‌رسد، در این فضا نیز نیازمند شفافیت می‌باشیم. برای دستیابی به سطح روشنی از این شفافیت، سازمان‌های مختلف بین‌المللی، طرح‌ها و سازوکارهای مختلفی را ایجاد می‌کنند. مقاله حاضر، با بهره‌مندی از روش توصیفی-تحلیلی درصدد بررسی اصل شفافیت در چرخه معاملات دولتی براساس سازوکارهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی است. سازمان توسعه و همکاری اقتصادی موسوم به OECD، سازمانی بین‌الدولی-بین‌المللی است که اعضای آن، خود را به اصول دموکراسی و اقتصاد آزاد متعهد می‌دانند. این سازمان یکی از مهم‌ترین سازمان‌های بین‌المللی تصمیم‌گیرنده اقتصادی دنیا است؛ چراکه این سازمان دربرگیرنده همه کشورهای صنعتی یا پیشرفته جهان

است. مقاله حاضر، پیرامون بررسی اصل شفافیت در چرخه معاملات دولتی براساس سازوکارهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی است. بر این اساس، مسئله پژوهش حاضر این است که سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، برای مراعات و حفظ اصل شفافیت در چرخه معاملات دولتی به چه سازوکارهایی روی آورده است. بدین منظور، ابتدا ارتباط میان اصل شفافیت و حکمرانی خوب، بررسی می‌گردد. سپس به نقش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی برای دستیابی به شفافیت در فرآیندهای معاملات دولتی پرداخته می‌شود.

۲. اصل شفافیت و حکمرانی خوب

علی‌رغم روند شفافیت بیشتر و اهمیت و کاربرد این اصل که در ادبیات آکادمیک به‌طور گسترده مورد بحث و بررسی قرار گرفته است؛ هنوز هیچ تعریف مشترکی از شفافیت وجود ندارد. در یک معنای کلی، شفافیت در سه معنای مختلف به‌کار گرفته شده است:

۱. معنای عرفی: شفافیت به‌عنوان یک ارزش عمومی برای مقابله با فساد که توسط جامعه پذیرفته شده است.

۲. معنای نهادی: شفافیت مترادف با تصمیم‌گیری آشکار توسط دولت‌ها و سازمان‌ها.

۳. معنای حقوقی: شفافیت به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های حاکمیت در برنامه‌ها، سیاست‌ها، سازمان‌ها، و ملت‌ها دیده می‌شود.

در معنای اول، شفافیت به‌طور زیرکانه‌ای با پاسخگویی، درهم آمیخته است. در معنای دوم، همانطور که شفافیت باعث تشویق به آشکار (باز) بودن می‌شود، نگرانی‌های مربوط به محرمانگی و حفظ حریم را افزایش می‌دهد. در معنای سوم، سیاست‌گذاران در کنار پاسخگویی، کارایی و اثربخشی، شفافیت ایجاد می‌کنند (Ball, 2009: p. 293). شفافیت، مستلزم موارد زیر است: اطمینان از استقلال رسانه‌ها و توانایی آنها در دسترسی به اطلاعات، شکل‌دهی سیستم مدیریت مالی مدرن، شکل‌دهی تأمین رقابتی، فرآیند بودجه‌ریزی باز با تشکیل گردهمایی و تشویق شهروندان جهت مشارکت در بودجه محلی (Peters & Bianchi, 2013: p. 77). در نگاه کلی، شفافیت به‌معنای دستیابی گسترده به اطلاعات مربوط و اتکاپذیر در خصوص عملکرد دوره‌ای، موقعیت مالی، فرصت‌های سرمایه‌گذاری، راهبری شرکت و ریسک شرکت‌های تابعه می‌باشد (ظاهری، ۱۳۸۹: ص ۵۷). در واقع، وجود شفافیت، شرط لازم برای کسب اعتماد عمومی نسبت به دستگاه حاکم و نحوه اداره کشور است. به دیگر سخن، شفافیت روشی است که حاکمیت، خود را مقید می‌داند اطلاعات مورد نیاز مردم را در اختیار ایشان قرار داده و به دور از پنهان‌کاری، به معجاری آگاهی عمومی برساند و امکان دسترسی به اطلاعات را به صورت رایگان برای شهروندان تسهیل نماید (Graham, Amos & Plumptre, 2003: p. 45).

بر این اساس است که، برخی از نویسندگان، دو مقوله حکمرانی خوب و شفافیت را با حقوق بشر مرتبط دانسته‌اند (Sano & et al., 2021: p. 43).

برنامه توسعه سازمان ملل متحد، حکمرانی را اعمال اقتدار اداری، سیاسی و اقتصادی در امور کشورداری در تمامی سطوح آن می‌داند. همچنین، حکمرانی به روابط بین دولت و جامعه مدنی، حکومت‌کنندگان و حکومت‌شوندگان مربوط می‌شود (Grindle, 2004: p.85). حکمرانی خوب، در قالب شاخص‌هایی نظیر: مشارکت، حاکمیت قانون، شفافیت، پاسخگویی، وفاق عمومی، حقوق مساوی، اثربخشی و کارآیی و مسئولیت‌پذیری بررسی می‌شود. برای تحقق هر دو تعریف فوق، ضروری است شاخص‌های حکمرانی خوب محقق گردند و به منظور دستیابی به این هدف، سازوکارهای روشنی طراحی و اجرا شوند (Addink, 2019: p. 55). شفافیت نیز از جمله این شاخص‌ها است که برای تحقق آن، سازوکارهایی تعریف شده است. سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، در گذشته برای ارزیابی کیفیت و زمینه‌های ممکن در بهبود چارچوب‌های نظارتی، تلاش‌های زیادی کرده است. شفافیت به‌عنوان یکی از زمینه‌های اصلی، مورد توجه بوده است. برنامه چندبخشی اصلاحات نظارتی سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در سال گذشته تعدادی از «بهترین شیوه‌های سازمان همکاری اقتصادی و توسعه» را برای شفافیت نظارتی در حال ظهور، شناسایی کرد. در اوایل سال جاری، اداره بازرگانی سازمان همکاری اقتصادی و توسعه تحلیل مستندی از سیاست‌ها و شیوه‌های نظارتی حامی آزاد بودن بازار، در میان ۱۶ کشور سازمان همکاری اقتصادی و توسعه منتشر کرد؛ که شامل شفافیت و آزادی در تصمیم‌گیری نیز بود. کمیته سازمان همکاری اقتصادی و توسعه سرمایه‌گذاری بین‌المللی و شرکت‌های چندملیتی نیز به‌تازگی، اقدام به توسعه فهرستی از اقدامات شفاف‌سازی متمرکز بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و فراگیر در ۳۸ کشور کرده است که به اعلامیه سازمان همکاری اقتصادی و توسعه درباره سرمایه‌گذاری بین‌المللی و شرکت‌های چندملیتی، پایبند بوده‌اند. این فعالیت‌ها شامل سه دسته اصلی از موضوعاتی که گفته می‌شود هسته اصلی سیاست شفافیت سرمایه‌گذاری بین‌المللی است، می‌شود؛ آن سه دسته عبارتند از: الف) انتشار و اطلاع‌رسانی، ب) اطلاع‌رسانی و مشاوره قبلی و ج) شفافیت رویه‌ای. این چارچوب، فراتر از ارائه روشی سازماندهی شده و منسجم از جمع‌آوری اطلاعات درباره این موضوع، می‌تواند به دولت‌های عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه و غیرعضو نیز کمک کند، ارزیابی‌های خود را انجام دهد و به بررسی اقدامات شفافیت آنها بپردازد.^۱

1. Public Sector Transparency and the International Investor, 2003:p 32.

البته این نکته قابل ذکر است که، اگرچه اجرای قوانین و مقررات سازمان توسعه و همکاری اقتصادی برای کشورهای توسعه‌یافته مفید است؛ اما اجرای همین مقررات برای کشورهای در حال توسعه، مقدور و مفید نبوده و مستلزم زمینه‌سازی‌هایی می‌باشد. یک امر کلی و مشهود در ارتباط با این قبیل سازمان‌های بزرگ و فراگیر آن است که ممکن است قدرت‌های بزرگ و سلطه‌طلب از این سازمان‌ها و دستاوردهای آنها، در جهت اهداف خود سوءاستفاده‌هایی داشته باشند. در جهت بی‌اثر یا کم‌اثر کردن این تحرکات، هم‌زمان با استفاده از محاسن مقررات مذکور، هوشیاری خاص و زیرکانه‌ای در نحوه همکاری و سیاست‌گذاری‌ها، ضروری می‌نماید. قوانین، مقررات و الزامات سازمان توسعه و همکاری اقتصادی، جهت استفاده در کشور ایران باید ابتدا بومی‌سازی شود؛ به طوری که با مذهب، فرهنگ و از همه مهم‌تر، قوانین کشور در تضاد نبوده و همخوانی داشته باشد. در غیر این صورت، قابلیت اجرا نخواهد داشت.

۳. نقش سازمان توسعه و همکاری اقتصادی در تدوین مقررات و آیین‌نامه‌های مرتبط با شفافیت

سازمان توسعه و همکاری اقتصادی در دستورالعمل‌ها، توصیه‌نامه و مقررات خود، همواره بر امر شفافیت تأکید نموده است. در این راستا، از جنبه‌های مختلف به مقوله اصل شفافیت اشاره شده است:

- سیستم‌هایی برای تهیه گزارشات عمومی از عملکرد و تصمیم‌سازی‌ها،
- اطمینان از استقلال رسانه‌ها و توانایی‌های آنها در دسترسی به اطلاعات: پیاده‌سازی اقداماتی که دسترسی عموم به اطلاعات مناسب را فراهم آورد. اطمینان از آزادی مردم و رسانه‌ها برای دریافت و ارائه اطلاعات عمومی در زمینه فساد با توجه به قوانین داخلی و اثربخشی عملیاتی اداره،
- رویه‌های شفاف مناسب برای خرید عمومی که رقابت عادلانه را ایجاد نموده و مانع فعالیت‌های فاسد شود،

- سیستم‌ها و اقدامات برای ارتقاء شفافیت مالی مطابق با استانداردهای بین‌المللی موجود و اقدامات برای نظارت بر مؤسسات مالی (شکل‌دهی سیستم مدیریت مالی مدرن)،

- رویه‌های شفاف مناسب برای خرید عمومی که رقابت عادلانه را ایجاد نموده و فعالیت‌های فاسد را مانع شود (شکل‌دهی تأمین رقابتی)،

- حساب‌های شفاف و تنبیهات اثربخش برای حذف رشوه از مسئولان دولتی،

- توسعه سیستم‌های شفاف برای استخدام و ارتقاء شفاف برای کمک به جلوگیری از سوءاستفاده از توسعه

سیستم‌های مشخص گردش شغلی به منظور پیشگیری از فساد (زرنندی و همکاران، ۱۳۹۸: ص ۳).

در حالی که اسناد سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، حاوی یک ماده کلی در مورد شفافیت نیست؛ این هدف از طریق چارچوب اطلاع‌رسانی، مشاوره و بررسی ارتقاء می‌یابد. اقدامات غیرمنطبق با اساسی‌ترین تعهدات آنها - عدم تبعیض - باید ظرف ۶۰ روز پس از تصویب یا اصلاح، به سازمان اطلاع داده شود. گزارش‌های تفصیلی درباره موقعیت‌های کشوری تحت این اسناد برای بررسی و انتشار هم‌تایان ارسال می‌شود. اعلامیه سرمایه‌گذاری بین‌المللی و شرکت‌های چندملیتی، سرخ‌های بیشتری درباره حوزه‌های سیاست سرمایه‌گذاری بین‌المللی، ارائه می‌دهد که از نظر شفافیت، مستحق توجه ویژه‌ای هستند. اسناد رفتار ملی به‌ویژه پنج دسته کلی از استثنای کشوری را درباره رفتار ملی که باید برای سازمان مشخص شوند، شناسایی می‌کند که عبارتند از: سرمایه‌گذاری توسط شرکت‌های مستقر تحت کنترل خارجی، کمک‌ها و یارانه‌های رسمی، تعهدات مالیاتی، خرید دولتی و دسترسی به منابع مالی محلی. اقدامات مبتنی بر نظم عمومی و ملاحظات ضروری امنیت ملی، انحصارها و امتیازات و محدودیت‌های سازمانی نیز باید به‌منظور شفافیت گزارش شود (Adhikari & et al., 2016: p. 38).

این بررسی دقیق درباره پیروان جدید اعلامیه، در قالب بررسی جامع چارچوب نظارتی آنها برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و فضای عمومی تجاری نیز اعمال می‌شود. از سوی دیگر، ابزار بین‌المللی مشوق‌ها و بازدارنده‌های سرمایه‌گذاری، تشخیص می‌دهد که کشورهای پایبند به اعلامیه، ممکن است تحت تأثیر این نوع اقدامات قرار گیرند و بر لزوم تقویت همکاری‌های بین‌المللی در این زمینه تأکید می‌کند. این ابزارها کشورها را تشویق می‌کند تا چنین اقداماتی را تا حد امکان، شفاف کنند تا مقیاس و هدف آنها به‌راحتی مشخص شود. این ابزار همچنین، برای مؤثرتر کردن همکاری بین کشورهای عضو، از جمله از طریق مشارکت در مطالعات روندهای سیاست‌گذاری در این زمینه، رایزنی‌ها و روش‌های بررسی را فراهم می‌کند (Adhikari & et al., 2016: p. 38).

سازمان توسعه و همکاری اقتصادی OECD، به‌منظور ارائه چارچوب مبارزه با فساد در کشورهای عضو اقدام به ترسیم خط‌مشیء مبارزه با فساد برای کشورها نموده است؛ که در آن سه پایه اصلی را مدنظر قرار داده است که عبارتند از: ۱: توسعه سیستم‌های شفاف و اثربخش، حوزه عمومی پایه؛ ۲: تقویت اعمال مبارزه با رشوه و ارتقاء سلامت در عملیات کسب‌وکار؛ ۳: پشتیبانی از درگیری فعال عموم.

۳-۱. دستاوردهای سازمان در زمینه شفافیت

سازمان توسعه و همکاری اقتصادی در اشکال مختلف نظیر دستورالعمل‌ها، مصوبات و توصیه‌نامه‌ها

سعی در تبیین و القای مصادیق مربوط به رعایت اصل شفافیت جهت جلوگیری از فساد مالی نموده است.

۳-۱-۱. تجارب سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در شفافیت بخش عمومی

این بخش، به مرور آنچه که درباره شیوه‌ها و عملکرد شفافیت شناخته شده است، می‌پردازد و نشان می‌دهد که با وجود نشانه‌هایی از پیشرفت، هنوز فضای زیادی برای بهبود سیاست‌ها و عملکردهای مربوط به شفافیت وجود دارد. پروژه بلندمدت سازمان همکاری اقتصادی و توسعه با موضوع اصلاحات نظارتی بر اهمیت شفافیت برای مقررات مؤثر تأکید می‌کند. این طرح به بررسی اقدامات مربوط به شفافیت در منطقه سازمان همکاری اقتصادی و توسعه نیز پرداخته است. گزارش ترکیبی درباره این کار (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، ۲۰۰۲) نشان می‌دهد که روند فعالیت‌ها در منطقه «سازمان همکاری اقتصادی و توسعه» به سمت افزایش شفافیت حرکت کرده است. شکل‌های (۱ و ۲). اقدامات مربوط به شفافیت در پایگاه داده پروژه درباره شیوه‌های نظارتی براساس نظرسنجی‌های ۲۶ کشور در سال‌های ۱۹۹۸ و ۲۰۰۰ را نشان می‌دهد. این اقدامات شامل تدوین قانون، انتشار اسناد حقوقی، اتصال قابلیت اجرا به ثبت سیستمی، دسترسی از طریق اینترنت و تهیه پیش‌نویس به زبان ساده است. این گزارش خاطرنشان می‌کند که مجموعه‌ای از بخش‌های بین‌المللی در حال گسترش مانند ابزارهای سرمایه‌گذاری سازمان همکاری اقتصادی و توسعه و موافقتنامه عمومی تجارت در خدمات، این روند را تقویت کرده‌اند (جفی علمی، ۱۳۸۲: ص ۳۴).

برخی از عناصر مهم شفافیت نظارتی، همانطور که در سازمان همکاری اقتصادی و توسعه اعمال می‌شود، عبارتند از:

مشاوره با علاقه‌مندان: استفاده گسترده از مشاوره، نشان‌دهنده این شناخت روبه‌رشد است که قوانین مؤثر نمی‌توانند تنها بر فرماندهی و کنترل تکیه کنند و افراد و سازمان‌های تحت پوشش قوانین، باید به‌عنوان شریک در اجرای آنها به‌کار گرفته شوند. مشاوره، اولین مرحله از این فرآیند استخدام است و می‌تواند اطلاعات و ایده‌هایی ایجاد کند که در غیر این صورت، در دسترس مقامات دولتی قرار نخواهند گرفت. سازوکارهای مشاوره، استاندارد و سیستماتیک‌تر می‌شوند و این امر با بهبود امکان پیش‌بینی و آگاهی از فرصت‌های مشاوره، دسترسی‌های مؤثر را افزایش می‌دهد. اشکال مشاوره با مراحل فرآیند نظارت، منطبق می‌شود. به این صورت که مشاوره در فرآیند سیاست‌گذاری، زودتر آغاز و در چندین مرحله انجام می‌شود و سازوکارهای مختلفی را در زمان‌های مختلف به‌کار می‌گیرد. در این زمینه مشکلاتی نیز بیان شده است. برای نمونه، در برخی کشورها پدیده‌ای به نام «خستگی از مشاوره» مورد توجه قرار گرفته است؛ به این معنا که برخی سازمان‌ها به دلیل حجم بالای موضوعاتی که درباره آن‌ها نظرخواهی شده، دچار فرسودگی یا بی‌انگیزگی در

مشارکت شده‌اند.

ساده‌سازی و تدوین قانون: از تدوین قانون‌گذاری و بیان دوباره قوانین و مقررات برای افزایش وضوح، شناسایی و حذف ناهماهنگی‌ها، بسیار استفاده می‌شود.

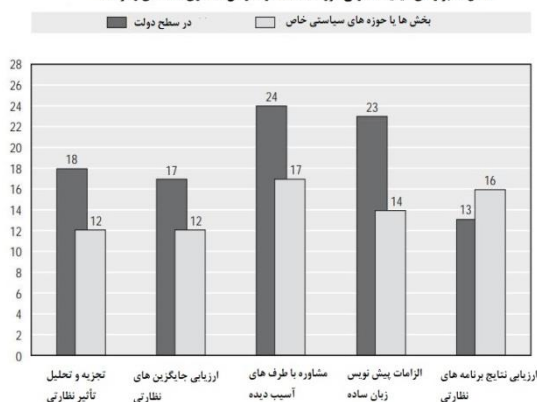
پیش‌نویس به زبان ساده: بیست و سه کشور به استفاده از «تدوین پیش‌نویس قوانین و مقررات به زبان ساده» نیاز دارند. شانزده کشور محتوای راهنمایی‌کننده، صادر کرده و یا برنامه‌های آموزشی را برای کمک به تهیه پیش‌نویس، واضح‌تر ارائه کرده‌اند.^۱

ثبت قوانین موجود و قوانین پیشنهادی: تصویب ثبت متمرکز قوانین و مقررات، موجب افزایش شفافیت و دسترسی عمومی به آن‌ها می‌شود. هجده کشور در پایان سال ۲۰۰۰ اظهار داشتند که نوعی ثبت تلفیقی از همه مقررات فرعی که اکنون در حال اجرا هستند را منتشر کرده‌اند و ۹ مورد از آنها بیان کردند که قابلیت اجرا به ثبت سیستمی، بستگی دارد. اکنون بسیاری از کشورها نیز متعهد به انتشار برنامه‌های نظارتی آتی هستند. انتشار الکترونیکی مواد نظارتی: در حال حاضر سه‌چهارم کشورهای سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، بیشتر یا همه قوانین اولیه را از طریق اینترنت در دسترس عموم قرار می‌دهند. تعریف روشن از حدود الزامات شفافیت و پیش‌فرض به نفع شفافیت نیز، از عناصر مهم سیاست شفاف هستند (شیروی، ۱۳۸۶: ص ۳۴).

براساس گزارش ترکیبی، «عملکردها هنوز با وضعیت رضایت‌بخش فاصله دارد» (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه ۲۰۰۲: ۴۱). جدول (۲) مشکلاتی را که در جریان بررسی‌های نظارتی عمیق ۱۲ کشور شناسایی شده‌اند، به‌طور خلاصه بیان می‌کند. هر ۱۲ کشور، با متون قانونی که درک آنها دشوار است و ساختارهای نظارتی بیش از حد پیچیده دارند، مشکل دارند. مشارکت جانبدارانه در مشاوره عمومی برای ۸ کشور و تمایل به حذف گروه‌هایی که قدرت کمتری از مشاوره دارند، برای ۴ کشور بیان شده است. مشکلات دیگر عبارتند از: فقدان تحلیل سیستماتیک سیاست (در گزارش به نام تحلیل تأثیر نظارتی) به‌عنوان ابزاری برای بهبود کیفیت مشاوره‌ها و فقدان استانداردهای واضح در صدور مجوز و امتیازات (۷ کشور). پروژه اصلاح مقررات سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، نگاهی دقیق به عملکردها و مشکلات شفافیت در منطقه سازمان همکاری اقتصادی و توسعه ارائه کرده است. این داده‌های مقایسه‌ای و بررسی‌های هم‌تا، به‌طور گسترده در مقیاس جهانی در دسترس نیستند. با این حال، داده‌های شفافیت جهانی موجود، نشان می‌دهد که دامنه وسیع اصلاحات شفاف‌کننده در سازمان همکاری اقتصادی و توسعه برای سایر مناطق نیز اتفاق افتاده است.

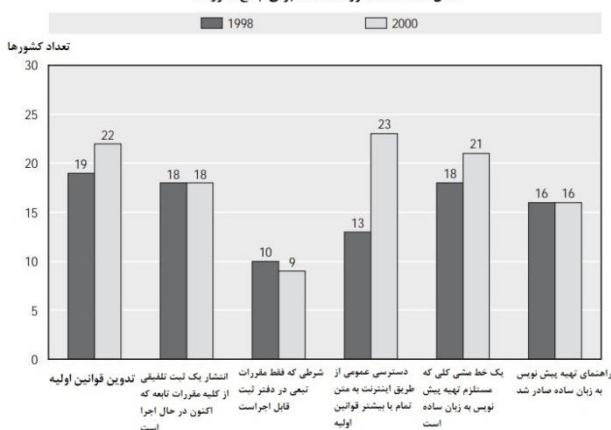
1. Public Sector Transparency and the International Investor, OECD, 2003.

شکل ۱. ابزارهای کیفیت نظارتی مورد استفاده در سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

منبع: OECD (۲۰۰۲)، PUMA

شکل ۲. اقدامات مورد استفاده برای ابلاغ مقررات

منبع: OECD, Public Management, Regulatory Database.

۳-۱-۲. شفافیت و افشاکاری شرکت‌های دولتی

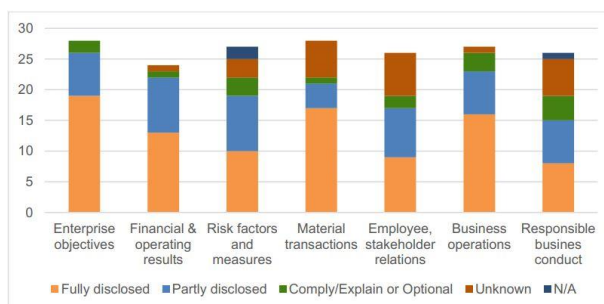
تضمین کیفیت بالای شفافیت و پاسخگویی، اساس هر رژیم حاکمیتی در شرکت‌های سالم است. افشای اطلاعات و استانداردهای بالاتر پاسخگویی در شرکت‌های دولتی، می‌تواند به بهبود کارایی و عملکرد این شرکت‌ها کمک کند. افشای اطلاعات، شامل داده‌های مالی و غیرمالی، برای دولت ضروری است؛ زیرا کمک می‌کند تا مالک مؤثرتری باشد و مجلس، برای ارزیابی عملکرد دولت به‌عنوان مالک؛ رسانه‌ها، برای افزایش آگاهی در مورد کارایی شرکت‌های دولتی و مالیات‌دهندگان و عموم مردم، تصویری جامع از عملکرد

شرکت‌های دولتی به دست بیاورند (ابوئی و همکاران، ۱۳۹۸: ص ۸۷). شفافیت و افشای اطلاعات نیز برای حفظ زمین بازی برابر با سایر فعالان بازار، کلیدی است. این موضوع تضمین می‌کند که سایر بازیگران بازار و حتی مقامات نظارتی، می‌توانند به‌طور عینی رویه‌های تجاری و حاکمیتی شرکت‌های دولتی را براساس گزارش براساس طیف وسیعی از معیارها ارزیابی کنند، از جمله: (۱) جهت‌گیری‌های شرکت دولتی، (۲) شفافیت اهداف دنبال‌شده توسط شرکت دولتی (یعنی سیاست عمومی یا سایر اهداف غیراقتصادی)، (۳) حاکمیت آن (یعنی مالکیت دولت، ترتیبات مالکیت و رفتار نظارتی؛ و استقلال هیئت مدیره)، (۴) شفافیت، پاسخگویی و شیوه‌های افشای مربوط به اهداف سیاست عمومی و کمک‌های غیرتجاری، (۵) وضعیت رقابتی شرکت دولتی (روش قانونی و وضعیت تأمین مالی) و (۶) شیوه‌های رفتار تجاری مسئولانه.

افزون‌بر این، افشای اطلاعات برای عموم مردم - به‌جای افشای اختصاصی اطلاعات برای دولت - از طریق کانال‌های گزارش مربوطه، ممکن است در بین حوزه‌های قضایی و براساس شرکت دولتی مورد نظر، تفاوت‌های زیادی داشته باشد. در نهایت، اگرچه بیشتر بخش‌های قضایی، الزامات شفافیت و گزارش‌دهی دارند؛ اما سطح اجرا و استانداردهای کیفیت، ممکن است در بخش‌های قضایی متفاوت باشد. تقریباً در همه حوزه‌های قضایی گزارش‌دهنده، شرکت‌های دولتی بزرگ و تجاری، مشمول همان الزامات افشاء هستند که برای شرکت‌های خصوصی - چه تحت قانون شرکت‌ها و چه مطابق با الزامات شرکت‌های سهامی عام - تعیین شده‌اند؛ حتی در مواردی که این شرکت‌های دولتی به‌صورت سهامی عام ثبت نشده باشند. علاوه بر این، در بسیاری از موارد، حوزه‌های قضایی گزارش، الزامات گزارشگری را با الزامات اضافی برای شرکت دولتی، تکمیل می‌کنند. این الزامات گزارش‌دهی اضافی می‌تواند طیف وسیعی از زمینه‌ها را پوشش دهد؛ به‌ویژه درباره تعهدات خدمات عمومی، و گزارش تأمین مالی و تأمین مالی اهداف غیرتجاری.

در مواردی که شرکت‌های دولتی، فهرست نشده‌اند یا حتی مشمول اشکال مختلف شرکتی هستند، براساس دستورالعمل‌های سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، الزامات مربوط به شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس (یا حداقل آنهایی که در قانون شرکت‌ها مقرر می‌شود) برای شرکت‌های دولتی، اعمال می‌شود؛ که نشان می‌دهد وقتی صحبت از شفافیت و افشاء می‌شود، شرکت‌های دولتی، مشمول همان الزامات گزارش‌دهی شرکت‌ها در شرایط مشابه هستند. الزامات در برخی از حوزه‌های قضایی ممکن است فقط به افشای مالی گسترش یابد؛ در حالی که جنبه‌های افشای غیرمالی به الزامات گزارشگری قابل اجرا بستگی دارد (شکل ۳). الزامات قانونی، از ترکیبی از موارد زیر ناشی می‌شود: قوانین خاص شرکت دولتی، قوانین شرکتی قابل اجرا، قوانین حسابداری، قوانین مالی عمومی، کدهای ملی حاکمیت شرکتی در مواردی که برای

شرکت‌های دولتی قابل اجرا باشد، الزامات فهرست (اعم از اینکه به صورت دولتی معامله شده باشد یا نباشد)، و اقدامات افشای اطلاعات عمومی. الزامات افشاء برای شرکت‌های دولتی در زیرمجموعه‌ای از کشورها، براساس دستورالعمل‌های اضافی یا الزامات مندرج در قوانین قابل اجرا سخت‌تر است. دو کشور در این زمینه برجسته هستند. سوئد و بریتانیا، دستورالعمل‌های خاصی برای شرکت‌های دولتی در زمینه افشای مالی دارند (Lengwiler & Wolfsteter, 2006: p. 236). در سوئد، الزامات در «دستورالعمل‌هایی برای گزارش‌دهی خارجی شرکت‌های دولتی» آمده است؛ که علاوه بر افشای مالی و غیرمالی، مستلزم انتشار گزارش‌های پایداری مربوط به همه سهامداران نیز است. در بریتانیا، این الزام برای همه نهادهای دولتی همانطور که در «راهنمای گزارشگری مالی دولت» تصریح شده، قابل اجرا است. فراوانی گزارش‌دهی در بیشتر موارد، به اندازه و عملیات یک شرکت خاص مرتبط است. در همه حوزه‌های قضایی، گزارش سالانه مورد نیاز است. با این حال ممکن است برای شرکت‌های کوچک، گزارش شش ماهه و یا سه ماهه الزامی نباشد. علاوه بر این، در برخی از حوزه‌های قضایی مانند فرانسه، شرکت‌های دولتی اغلب به طور داوطلبانه، اطلاعات بیشتری از آنچه در الزامات بیان شده را افشاء می‌کنند.

شکل ۳- شفافیت و افشاء توسط شرکت‌های دولتی - پوشش کلی گزارشگری مالی و غیرمالی

۳-۲. کاربرد کدهای حاکمیت شرکتی

کاربرد کدهای حاکمیت شرکتی برای شرکت‌های دولتی که ممکن است شروطی را برای شفافیت و افشای آن وضع کند، به طور یکسان برای شرکت‌های دولتی در سراسر حوزه‌های قضایی اعمال نمی‌شود. در برخی موارد، کاربرد آنها ممکن است الزامی سامانه‌ای باشد (بدون توجه به اینکه به صورت عمومی معامله می‌شود) و فقط در مواردی که شرکت در صورت تجارت عمومی مشمول گزارش کد است (مثلاً انگلستان)، مورد نیاز باشد. در مورد اخیر، با وجود تفاوت میان حوزه‌های قضایی در سازوکار اجرای کدها و وضعیت قانونی آنها

(اعم از الزامی بودن، یا رویکرد «رعایت یا توضیح» و موارد مشابه)، افشای الزامی اطلاعات به بازار در خصوص میزان پایبندی به کدها، امری رایج به‌شمار می‌آید و غالباً به بخشی از گزارش سالانه شرکت‌های سهامی عام تبدیل شده است (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، ۲۰۱۵؛ ۲۰۱۹). به این ترتیب، الزام شرکت‌های دولتی به رعایت قوانین حاکمیت شرکتی ملی، در واقع، چارچوب‌های حاکمیت شرکتی قابل اعمال برای شرکت‌های بورسی را به شرکت‌های دولتی گسترش می‌دهد. بنابراین، انطباق با چنین کدهایی، می‌تواند به‌عنوان معیاری مهم برای ارزیابی جهت‌گیری یک شرکت تلقی شود. تنها تعداد کمی از حوزه‌های قضایی سازمان همکاری اقتصادی و توسعه به شرکت‌های دولتی تجاری نیاز دارند تا کد ملی حاکمیت شرکتی را اعمال کنند؛ اگرچه این بخش، عملکرد خوبی را نشان می‌دهد. به‌عنوان مثال، در سوئد و استونی، شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس باید قوانین حاکمیت شرکتی ملی را رعایت کنند یا توضیح دهند. در شرکت‌هایی که دولت دارای سهام کنترلی است، اما سهام آنها به صورت عمومی معامله نمی‌شود، این کد باید اعمال شود. تعدادی از بخش‌های قضایی، کدهای حاکمیتی را که به‌طور خاص برای شرکت‌های دولتی تنظیم شده است، ایجاد کرده‌اند. این گزینه، «اولویت دوم» در نظر گرفته می‌شود؛ اما با وجود این، جایگاه رایج‌تری است که در آن شرکت‌های دولتی فهرست نشده‌اند و می‌تواند حاوی نکات مهم انطباق باشد، که اهمیت ویژه‌ای برای جهت‌گیری شرکتی در حصول اطمینان از رقابت شرکت‌های دولتی بر مبنای عادلانه، شفاف و سطحی با هم‌تایان شرکت‌های بخش خصوصی خود دارند.

۳-۳. شیوه‌های رفتار تجاری مسئول و روابط با ذینفعان

تعداد زیادی از شرکت‌ها، گزارش‌های پایداری جداگانه‌ای منتشر می‌کنند که برخی از مسائل مربوط به رفتار تجاری مسئولانه و همچنین گزارش‌های دقیق درباره‌ی روابط با سهامداران را پوشش می‌دهد. این گزارش‌ها می‌تواند شامل نمایش توانایی انطباق با تعهدات قانونی (براساس تعهدات بین‌المللی)، سیاست‌های خاص با توجه به حقوق بشر، سلامت، ایمنی، امنیت مصرف‌کننده، مبارزه با فساد و شیوه‌های تجاری پایدار باشد. افشای سوابق شرکت می‌تواند به اطمینان از مطابقت شرکت‌های دولتی با تعهدات بین‌المللی درباره‌ی این الزامات قانونی کمک کند (Gomes, 2008: p. 32). اطلاعات مربوط به پرونده‌های معلق یا هرگونه قضائاتی می‌تواند شک و تردید درباره‌ی توانایی یک شرکت دولتی خاص برای انطباق با تعهدات قانونی را برطرف نموده و سطح مشخص و «بالا‌تری» از شفافیت و افشاء را نیز نشان می‌دهد. برای نمونه در سوئد، هیئت‌های شرکت دولتی، مسئول شرکت‌ها هستند تا گزارش‌های پایداری را مطابق با دستورالعمل‌های ابتکار گزارشگری جهانی ارائه کنند؛ که دستورالعمل‌های استاندارد بین‌المللی برای گزارش‌های پایداری است.

۳-۴. رعایت قوانین، نظارت بر اجرا و کیفیت افشاء

به نسبت، تعداد کمی از بخش‌های قضایی، تحریم‌ها یا مجازات‌های اعمال‌شده به خاطر عدم افشا بر نهادهای مالکیت یا شرکت‌های دولتی را گزارش می‌کنند. عملکرد کشور کره در این زمینه برجسته است؛ وزارت اقتصاد و دارایی، همه اطلاعات ثبت‌شده در فهرست موجودی آنلاین را که بر اطلاعات شرکت‌های دولتی (سامانه آل.آی.او.) تمرکز دارد، نظارت می‌کند. این وزارتخانه می‌تواند در صورت سهل‌انگاری یا افشای اطلاعات نادرست، شرکت‌های دولتی را مجازات کند. وزارت می‌تواند متناسب با سطح مجازات تعیین‌شده، از شرکت‌های دولتی مشمول، درخواست ارائه برنامه‌ای برای پیشگیری از تکرار تخلف و همچنین ارائه برنامه‌ای آموزشی در این زمینه نماید. شرکت‌های ناسازگار برای نظارت‌های شدیدتر، به مدت ۳ ماه به‌عنوان «شرکت‌های دولتی سهل‌انگیز» در سامانه آل.آی.او. فهرست می‌شوند و ممکن است از این شرکت‌ها بخواهند که این اطلاعات را در وبسایت خود ارسال کنند (Oyego, 2012: p. 65). شرکت‌های با عملکرد خوب، به‌عنوان «شرکت‌های دولتی عالی» فهرست می‌شوند. در هلند، سامانه مشابهی برای رتبه‌بندی شرکت‌های دولتی وجود دارد؛ که با الزامات مربوطه براساس معیار شفافیت مطابقت دارند و شرکت‌ها را طبق سطح شفافیت آنها رتبه‌بندی می‌کند. شرکت‌های دولتی در صورتی که گزارش‌های سالانه خود را به‌موقع منتشر نکنند، جریمه می‌شوند. در لیتوانی، اگرچه سامانه مجازات وجود ندارد؛ اما به اصطلاح «شاخص حاکمیت شرکت‌های دولتی»، شرکت‌ها را براساس شیوه‌های حکمرانی خوب آنها رتبه‌بندی می‌کند. البته از این نکته نباید غافل شد که در بیشتر بخش‌های قضایی، الزام رعایت الزامات گزارش‌دهی قانونی برعهده نهادهای حاکمیتی شرکت‌های دولتی است. عدم رعایت این موضوع، می‌تواند موجب اخراج مدیران و مدیران مسئول شده و در برخی موارد، جرم کیفری تلقی می‌شود (مانند آلمان). در بیشتر بخش‌های قضایی، نظارت بر صحت اطلاعات ارائه‌شده توسط شرکت‌های دولتی برعهده نهادهای مسئول، مانند وزارتخانه‌های مسئول، مجلس (که اغلب گزارش‌های شرکت‌های دولتی یا نهادهای مالکیت آنها را دریافت می‌کند) و در نهایت، با مؤسسات عالی حسابرسی است.^۱

۳-۵. محیط کنترل

کیفیت گزارشگری مالی و غیرمالی بسیار مهم است و این موضوع ممکن است در بخش‌های قضایی،

1. OECD (2020), Transparency and Disclosure Practices of State-Owned Enterprises and their Owners. URL=<http://www.oecd.org/corporate/transparency-disclosure-practices-soes.pdf>.

متفاوت باشد. به همین دلیل، محیط کنترلی، راهنمایی مهم برای درک قابلیت اطمینان و اعتبار گزارشگری مالی شرکت‌های دولتی است. البته اعتماد به کنترل‌های موجود، تا حد زیادی به کیفیت حسابرسی (استقلال حسابرس، آموزش فنی و مهارت و عملکرد تعهد) در یک بخش قضایی خاص بستگی دارد. دستورالعمل B4 چنین بیان می‌کند: «صورت‌های مالی سالانه شرکت‌های دولتی باید تحت یک حسابرسی خارجی مستقل براساس استانداردهای با کیفیت بالا باشد. رویه‌های کنترل دولتی خاص، جایگزین حسابرسی خارجی مستقل نمی‌شود. برخی از دولت‌ها تمایل دارند تا برای نظارت بر شرکت‌های دولتی، بیشتر به نهادهای حسابرسی دولتی موجود و سایر موارد کنترل درون‌دولتی تکیه کنند؛ با این حال، دستورالعمل‌های سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در خصوص شرکت‌های دولتی توصیه می‌کنند که دولت، به منظور تقویت اعتماد عمومی به اطلاعات ارائه‌شده، باید کلیه شرکت‌های دولتی بزرگ را ملزم به رعایت الزامات مشخص و شفاف در گزارش‌دهی نماید. شرکت‌های دولتی، مشمول ممیزی‌های خارجی می‌شوند که مطابق با استانداردهای بین‌المللی انجام می‌شود. هنگام فعالیت در یک زمینه فرامرزی، استفاده از استانداردهای پذیرفته‌شده بین‌المللی از اهمیت زیادی برخوردار است. عوامل تمایز بین کیفیت گزارشگری در بین بخش‌های قضایی با توجه به قابل اجرا بودن استانداردهای حسابداری و حسابرسی بین‌المللی با کیفیت بالا، استحکام کنترل‌های داخلی و فراگیر بودن حسابرسی خارجی مستقل، متفاوت است.

اینکه شرکت‌های دولتی تا چه حد مشمول استانداردهای حسابداری و حسابرسی بین‌المللی با کیفیت بالا هستند، از نظر کیفیت گزارشگری مالی اهمیت دارد. استاندارد بین‌المللی گزارشگری مالی (یا معادل ملی) در بیشتر موارد استفاده می‌شود؛ اما شایان ذکر است که برخی از بخش‌های قضایی ممکن است بسته به اندازه و ماهیت عملیات شرکت‌های دولتی، همچنان از استانداردهای حسابداری ملی استفاده کنند. برای کشورهای اتحادیه اروپا، استانداردهای حسابداری ملی باید مطابق با قوانین اتحادیه اروپا و استاندارد بین‌المللی گزارشگری مالی باشد؛ تا از کیفیت افشای شرکت‌های دولتی در کشور، اطمینان حاصل شود. شناسایی تفاوت‌های مادی بین دو استاندارد، فراتر از محدوده این گزارش است؛ اما کارهای قبلی سازمان همکاری اقتصادی و توسعه به تفاوت‌هایی در روش‌های ارزش‌گذاری در سایر زمینه‌ها اشاره کرده است. استحکام کنترل‌های داخلی شرکت‌های دولتی، از جمله وظایف حسابرسی داخلی، دقت، به موقع بودن و فراوانی گزارش‌های مالی (و غیرمالی) را در یک شرکت دولتی تعیین می‌کند (Estache & Limi, 2009: p. 98). ساده و شفاف بودن و پیچیده نبودن قوانین و رویه‌های معین‌نمودن دقیق نقش‌ها و مسئولیت‌ها و حدود اختیارات، قابلیت اطلاع از قوانین و مقررات و در دسترس بودن اسناد، اطلاعات دولتی و اطلاعات مالی،

مواردی هستند که برای تحقق و رسیدن به شفافیت در امور مذکور، باید به آنها توجه ویژه‌ای نمود. رشد و شکوفایی اقتصادی در گرو ایجاد بازار آزاد و رقابتی است (OGC, 2008: p. 43). در نهایت، هدف از آموزش در همه مقاطع و به‌خصوص در آموزش عالی، استفاده از آخرین دستاوردهای آموزشی، پژوهشی، برای اداره بهتر امور مملکت، ارتقاء کیفیت زندگی مردم و افزایش ثروت در جامعه است. همچنین از دانشگاه‌ها به‌عنوان زینت‌المجالس بهره‌برداری نگردد؛ بلکه با توانایی حلال‌المسائل برای امور جامعه با استفاده از اساتید و نخبگان باشد.

۴. نتیجه‌گیری

شفاف‌سازی معاملات دولتی و قانونمندسازی و فرآیند انجام آن، یکی از بزرگترین راهکارهای جلوگیری از فساد در نظام مالی و اقتصادی هر کشور است. شفافیت باعث می‌گردد که راه‌های تقلب و تبانی در معاملات، ارائه اطلاعات غلط، فرار از پرداخت مالیات، اختلاس، ارتشاء، رانت‌جویی، هدررفت منابع مالی دولتی و نظایر آن، تا حد زیادی مسدود گردد. شفافیت، ابزاری است که سبب افزایش پاسخگویی می‌گردد و با معیارها و اقدامات خود باعث کاهش فساد در بخش عمومی، به‌ویژه در برگزاری مناقصات می‌شود. یکی از وظایف مهم دولت‌ها برای ارائه خدمات عمومی، تأمین کالا و خدمات می‌باشد که مطابق فرآیندهای معاملات دولتی است و از آنجا که منابع مالی محدود بوده، لذا، حفظ و استفاده و مصرف صحیح از منابع مالی عمومی، از انتظارات ملت‌ها از دولت‌ها است. در این راستا، احتمال اتلاف و سوءاستفاده از منابع عمومی وجود داشته است. به این منظور، برای جلوگیری از خطرات و تهدیدات وارده بر معاملات دولتی، شفافیت در فرآیند معاملات، می‌تواند باعث سلامتی در معاملات دولتی گردد و همچنین، برای رسیدن به اهداف معاملات دولتی از جمله، حفظ ارزش پول ملی، افزایش مشارکت بخش غیردولتی، اطمینان از رفتار منصفانه و برابر و استفاده صحیح و درست از منابع عمومی باشد. شفافیت، خود هدف نیست؛ بلکه ابزاری برای پاسخگویی دولت در مقابل هزینه‌ها و مصرف منابع مالی می‌باشد. شفافیت بیشتر منجر به پاسخگویی و رقابت بیشتر و کارایی و اثربخشی در معاملات دولتی برای رسیدن به اهداف آن می‌گردد. برای دستیابی به سایر اهداف نظام نوین معاملات دولتی، به‌کارگیری سازوکارهایی نظیر شفاف‌سازی، ایجاد رقابت، پاسخگویی، نظارت مؤثر و مدیریت کارآمد ضروری است. افزایش رقابت، باعث کسب بهترین کیفیت با قیمت مناسب خواهد شد. همچنین، نظارت، از انحراف سیستم از مسیر و اهداف تعیین‌شده جلوگیری می‌کند. فرآیند تأمین کالا و خدمات در معاملات دولتی در چرخه‌ای صورت می‌پذیرد، چرخه معاملات

دولتی عبارت است از: فرآیندهای مربوط به تمامی اعمال مربوط به معاملات از مرحله تشخیص، مرحله اعطای قرارداد و مدیریت قرارداد تا مرحله پرداخت؛ براساس قانون برگزاری مناقصات، معاملات دولتی باید از طریق مناقصه که فرآیندی رقابتی محسوب می‌شود، انجام گیرد؛ فرآیندی که هدف آن تأمین کیفیت مطلوب با حداقل قیمت ممکن است.

منابع

- ابوبیه، فخرالدین؛ کاشانی، جواد؛ فتحی‌زاده، امیرهوشنگ (۱۳۹۸). اصل شفافیت در مناقصات دولتی ایران در پرتو مقررات سازمان جهانی تجارت و اتحادیه اروپا. *دانشنامه حقوق اقتصادی، مطالعات فقه و حقوق اسلامی*، شماره ۲۰.
- زرنندی، سعید؛ واعظی، رضا (۱۳۹۸). الگوی جامع مبارزه با فساد اداری بر مبنای محیط بومی ایران. *پژوهش‌های مدیریت عمومی*، ۱۲(۴۵).
- شیروی، عبدالحسین (۱۳۸۶). مقایسه قانون برگزاری مناقصات با موافقتنامه ناظر بر خریدهای دولتی در سازمان تجارت جهانی. *پژوهش‌های حقوق تطبیقی*، ۱۰(۳).
- ظاهری، ماندانا (۱۳۸۹). *شفافیت، مشکلات و راهکارها*. در: مجموعه مقالات چهارمین همایش سراسری سالانه دانشجویان حسابداری ایران.
- نجفی علمی، مرتضی (۱۳۸۲). ابعاد پولشویی و روش‌های مبارزه با آن. *دانش انتظامی*، شماره ۱۷.
- Addink, H. (2019). *Good Governance Concept and Context*. Oxford University Press.
- Adhikari, p. & et al. (2016). Implementing public sector accruals in OECD member states: Major issues and challenges. *Accounting Forum*, 40(2).
- Ball, C. (2009). What is transparency? *Public Integrity*, 11(4): p. 293.
- Bianchi, A. & Peters, A. (2013). *Transparency in International Law*. Cambridge University Press.
- Estache, A. & Limi, A. (2009). *(Un)bundling Infrastructure Procurement: Evidence from Water Supply and Sewage Projects*. Université Libre de Bruxelles, Belgium.
- Gomes, M. (2008). *Human Rights Advisor & Human Rights Advisory Committee, Creating an Equitable & Inclusive Institution*. Vancouver island University.
- Graham, J., Amos, B. & Plumpton, T. (2003). *Principles for Good Governance in the 21st Century*. URL= https://www.academia.edu/2463793/Principles_for_good_governance_in_the_21st_century
- Grindle, M.S. (2004). Good Enough Governance: Poverty Reduction and Reform in Developing Countries. *An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 17(4).
- Lengwiler, Y. & Wolfsteter, E. (2006). *Corruption in procurement auction*. In: Dimitri, N., Piga, G. & Spagnolo, G. (Eds.): *Handbook of Procurement*, Cambridge University Press.
- OECD Principles for Integrity in Public Procurement* (2009). URL= www.sourceoecd.org/emergingeconomies/9789264055612
- OGC (2008). *EU procurement guidelines, Introduction to the EU procurement rules*. Office of Government Commerce publication.
- Public Sector Transparency and the International Investor* (2003).
- Sabitu Oyegoke, A. (2012). Transparency in public procurement: a study of the European Union directive for public works, supply and services contracts. *Int. J. Business Excellence*, 5(3).
- Sano, H.O. & et al. (2021). *Human Rights and Good Governance Building Bridges*. Brill publications.